

Нова српска политичка мисао

Економска политика

Назире ли се крај "литијумске грознице"

Мирослав Н. Јовановић

среда, 26. јун 2024.

*Ко с ђаволом тикве сади
о главу му се лупају.*

Лето је. Несносне врућине. Али дебели „снег, папрати и шаш“ прекривају јавно објављену одлуку владе из јануара 2022. да је на питање рударења литијума у Јадру и Рио Тинта „стављена тачка“. Народ се, бар делимично, тада умирио али активисти су ипак имали и даље укључен свој радар због основаних сумњи. Многе ствари су се подвличиле испод пажње јавности, али сада наведено питање литијума васкрсава и државне активности у погледу рударења се убрзавају. Покривалице у виду пажње посвећене фудбалу и годишњим одморима иду у прилог лова у мутном у вези са рударењем литијума у Јадру па изгледа да у оваквим околностима пређашња државна „тачка“ постаје само зарез.

Недавни пад португалске владе због полицијске истраге поводом корупције повезане са рударењем литијума још више подгрева озбиљне сумње и оштре расправе око рударења и прераде литијума у Србији. Радар број 11 (од 23.5.2024. стране 40-42) је подробније писао о великим недоумицама у вези са будућношћу аутомобила на батерије. Томе треба додати потпуну разроност економске политике на Западу у погледу „зелене агенде“ и електричних аутомобила. Са једне стране политика се залаже за прелазак на „зелену економију“ и електричне аутомобиле, док истовремено Сједињене Америчке Државе (САД) уводе царине на увоз таквих аутомобила из Кине у висини од 100%, а Европска Унија (ЕУ) уводи исте царине по стопи од 48%. Како ће да се спроведе „зелена агенда“ када се спречава или битно отежава увоз таквих аутомобила из Кине, док су домаћи аутомобили због цене и технологије неконкурентни на тржишту јер заостају за кинеским? Истовремено се спроводи политика штедне електричне енергије (сијалице, кућни апарати, грејање, јавна расвета) док аутомобили на батерије троше велику количину струје.

Цена литијума је током 2023. стрмоглаво пала на међународном тржишту за више од 80% (на 13.200 долара по тони). Разлог је повећана понуда која се појавила на

тржишту. Појавило се превише нових рударских пројеката за кратко време, док се тражња за литијумом и аутомобилима на електричне батерије видно успорила. Због чега ово превиђају или од народа крију доносиоци одлука и промотери копања литијума у држави Србији? Да ли је у питању необавештеност, незнање, лоша намера, уцена или корупција?

После помодног таласа куповине аутомобила на електрични погон, њихова продаја се битно успорила 2024. и поред разних релативно издашних субвенција купцима. Ford, General Motors и Rivian смањују радну снагу и паузирају планове повезане са производњом електричних аутомобила. Врло је значајно и потпуно одустајање Apple-а од производње аутомобила на електрични погон. Потајни план који је спровођен током десет година, а повезан са диверзификацијом Apple-а и производњом таквих возила, је управо напуштен. Apple више не сматра да таква врста производње има уносну будућност.

The Economist је у свом уводнику скренуо пажњу и упозорио на изазов који може да има превелика склоност ка литијуму: „Поред свог обиља, натријум има и друге предности. Најбоље литијумске батерије користе кобалт и никл у својим електродама. Никла, као ни литијума, нема у великој количини. Ископавање на копну загађује животну околину. Предлози да се уместо тога узима са морског дна изазивају свађе. У међувремену, добар део светског кобалта се вади из малих рудника у Демократској Републици Конго, где је дечији рад уобичајен, а услови рада ужасни. Натријумске батерије, напротив, могу да користе електроде направљене од гвожђа и мангана, којих има у изобиљу и нису у толикој мери контроверзни. Пошто су хемијске компоненте јефтине, повећање производње би требало да омогући да произведене батерије коштају мање од њихових литијумских пандана” (The Economist, 26. 11. 2023).

Цена литијума је током 2023. стрмоглаво пала на међународном тржишту за више од 80% (на 13.200 долара по тони). Разлог је повећана понуда која се појавила на тржишту. Појавило се превише нових рударских пројеката за кратко време, док се тражња за литијумом и аутомобилима на електричне батерије видно успорила. Због чега ово превиђају или од народа крију доносиоци одлука и промотери копања литијума у држави Србији? Да ли је у питању необавештеност, незнање, лоша намера, уцена или корупција?

Постојећи или стари глобални „шпил литијумских карата“ повезаних са рударењем литијума је замењен новим „шпилом“ због проналаска нових и огромних рудних лежишта литијума у САД 2023. Та, веоватно највећа лежишта литијума на свету, налазе се у Невади и Орегону, а такође и у Калифорнији (Salton Sea). Заштитници животне околине протестују због штетног утицаја таквог рударења на околину и разноликост локалних природних врста. Локално индијанско староседелачко становништво протестује јер је област будућег рударења, Thacker Pass у Невади, свето место за њих јер се на њему одиграо масакр Индијанаца. Локална заједница није била консултована на одговарајући начин од стране државног Бироа за управљање земљиштем. Истовремено, рударење би створило нова специјализована локална радна места за мушкарце који би дошли у ту област и бојазан је да ће доћи до продаје дроге, насиља, криминала и нападовања на локалне жене. Ипак, снага и утицај рударских компанија је огроман па ће локална заједница видети ко је на крају јачи.

Да ли треба вечно загадити околину у Србији због бедно ниске економске вајде зато да би имућни Французи, Немци, Белгијанци и други могли да возе себе и своју децу у аутомобилима на батерије и у својој чистој околини?

Када крене нова производња литијума у САД, његова цена ће очекивано глобално пасти тако да ће маргинални произвођачи литијума морати да ставе катанац на своју производњу. Због свега наведеног сви који се залажу за рударење литијума у Србији стоје на трулој економској дасци. Са једне стране се залажу да Србија треба да се укључи у ланац производње литијума који завршавају у возилима на електрични погон. Са друге стране не знају или крију од јавности да је рударење литијума на самом почетку тог ланца; да је то најмање уносна карика у производњи (рудна рента је понижавајуће ниска, а Србија би добила годишње од ње до 30 милиона долара); да застрашујуће загађује околину за хиљаде година унапред; и да ће Србија имати економске вајде од таквог рударења као што имају земље у Африци од рударења дијаманата, злата или кобалта. Да ли треба вечно загадити околину у Србији због бедно ниске економске вајде зато да би имућни Французи, Немци, Белгијанци и други могли да возе себе и своју децу у аутомобилима на батерије и у својој чистој околини?

Занимиљиво је да Србија буде у зеленом енергетском ланцу ЕУ и да се придржава се високих стандарда рударења у ЕУ. Међутим, ако је тако, због чега се литијум не рудари у ЕУ, а има га више него у Србији, рецимо у Немачкој, Чешкој или Португалији? Због чега? Због тога што те земље воде озбиљну бригу о заштити своје околине. Нека се прво тамо рудари литијум уз њихове високе стандарде. Ако то има прођу, зашто да се потом не рудари и у Србији? Али не, Србији се уваљује тако загађујућа и ниско профитабилна активност. Србија је погодна за експерименте иако је приступање Србије ЕУ чардак ни на небу, ни на земљи.

Занимиљиво је да Србија буде у зеленом енергетском ланцу ЕУ и да се придржава се високих стандарда рударења у ЕУ. Међутим, ако је тако, због чега се литијум не рудари у ЕУ, а има га више него у Србији, рецимо у Немачкој, Чешкој или Португалији? Због чега? Због тога што те земље воде озбиљну бригу о заштити своје околине.

Када је фирма Тесла подизала фабрику електричних аутомобила близу Берлина и крчила део шуме, дигла се велика бука због нарушавања природе 2020. На крају, инвеститор је био приморан између осталог да „пресели шумске мраве, гмизавце и пет слепих мишева“. Ово је пример како се чува околина у Немачкој и обраћа пажња на јавно мњење.

Утицајни Financial Times јасно упозорава да више нема великог оправдања за наставак улагања у производњу батерија. Већ сада постоје „сигнали да оштра конкуренција између произвођача батерија почиње да им цеди маргине профита. [...] Биће мали број победника, много губитника и много крви на поду” (21.8.2023). Очигледно је да је овакав развој догађаја непознат властима у Србији. Да ли се неко у власти обавештава о оваквим сазнањима и трендовима? Власт, уместо да сама или преко независних саветника предузме студију о штетама на околину, воду, биљке, животиње и људе, које ће да има рударење и производња литијума у Србији, власт се ослања на извесну студију контроверзног инвеститора Рио Тинта о наведеним ефектима. Таква наручена приватна студија безимених аутора има вредност обичне рекламе. Да ли ће та фирма коју би заштита околине стајала бројне милијарде долара (смањење профита) бити доследна и искрена у тој процени? Да ли се може веровати таквој нарученој студији?

Да ли је оцена самог себе у овом и у свим другим приликама прикладна и прихватљива? Такво обећање је слично обећању о добром понашању јарца који је запослен као чувар купусишта.

Озбиљна и одговорна држава би требало да сам захтева независну студију о процени ефеката рударења литијума и на економију и на околину од најугледнијих стручњака. Таква студија би имала велику тежину јер би је писали стручњаци са јавно објавленим именом и презименом. Држава би морала да избегне наслањање на наручене приватне студије безимених стручњака или „стручњака“. Ако се крију имена аутора таквих наручених студија, питање је да ли су резултати тачни или намештени, а стручњаци, ако су часни, не би смели да крију своја имена. Српска академија наука и уметности је самостално окупила своје највеће умове и јасно и јавно је изашла са ставом у мају 2022. против рударења литијума у Србији. Због чега се власт у Србији оглушава на ту студију стручњака са именом и презименом?

Технологија заснована на литијуму је добро позната и прилично стара, преко 30 година. Оно што је ново и што представља будућност је технологија заснована на графену и натријуму (содијуму). Шведски Northvolt је недавно произвео нове батерије без литијума која су одрживе, јефтиније и које не зависе од ретких сировина као што су кобалт и никл.

Јаловиште за време и после рударења и производње литијума у Јадру би загадило околину и следећих 4000 година. То је опасност за водотокове који воде ка Београду и много ниже. Јаловиште може да буде и предмет напада терориста или непријатеља. Јаловиште захтева непрекидно одржавање, надзор и контролу. Ко ће да управља јаловиштем, па макар то било и по највишим стандардима? То је јако непрофитабилна управљачка и економска активност

Власт се у Србији гласно хвали да прихвата западне стандарде који укључују и високе стандарде у технологији. Ево одличног примера који Србија треба да следи из САД из државе Мејн. Џон Маудлин је недавно написао: „Мејн је управо одбила велики рудник литијума, потпуно на приватном земљишту и на удаљеној локацији, јер нису желели отворени рудник који је једини начин да рудник буде исплатив. Очигледно желимо да будемо зелени, али само са металима из других земаља. У реду је да развијају руднике, али не у мом дворишту.“

Велики талас и глобални притисак за стварање нове „зелене економије“ има једну врло чудну ствар у својој позадини. То је „гласно ћутање“ огромних глобалних корпорација које производе течна горива. Ово су економски гиганти који заснивају своју имовину

и моћ на производњи и продаји течних горива и гаса. Ако се живот преусмери на електрична возила, шта остаје онима који производе течна горива? Због чега већ дуже време ћуте ти гиганти? Да ли и они улажу у производњу батерија? Или немају поверења да ће да заживе електрична возила у великом обиму? Или нешто раде што измиче пажњи и властима и аналитичарима?

Јаловиште за време и после рударења и производње литијума у Јадру би загадило околину и следећих 4000 година. То је опасност за водотокове који воде ка Београду и много ниже. Јаловиште може да буде и предмет напада терориста или непријатеља. Јаловиште захтева непрекидно одржавање, надзор и контролу. Ко ће да управља јаловиштем, па макар то било и по највишим стандардима? То је јако непрофитабилна управљачка и економска активност. У кресању буџетских средстава, јаловиште лако може бити прво на списку. Који ће добри инжењери и техничари да иду на таква радна места чија је будућност на климавим ногама? А ако буде управник јаловишта бивши, рецимо, газда печењаре, конобарица или возач, разлог је за велику бригу. Највероватније је да би такво јаловиште остало напуштено и запуштено и да ће остати као темпирана бомба која прети најширој природној околини и људима.

Не тако давно Тиса је била затрована у јануару 2000. године због цурења и провале отровних материја (цијанид) из рудника у Румунији (Баиа Маре). То је било највеће прекогранично тровање природе у Европи после Чернобила. Уз Румунију, и Мађарска и Србија и други били су озбиљно погођени. Целокупно рударење злата било је у рукама аустралијске фирме Esmeralda Exploration и румунске државе. Без обзира на високе стандарде, јаловиште је лоше одржавано и дошло је до пуцања заштите на јаловишту. Есмералда се бранила тиме да је до те еколошке катастрофе дошло због превелике количине нападаног снега, а румунска Влада је објашњавала да је до помора рибе и других живих бића дошло због „ниске температуре“. Дакле, снег је био крив.

Зарада од литијума би била јако мршава, а ризик од загађења огroman. Боља и већа зарада би дошла од производње извоза хране чија цена расте.

Снажни и организовани народни протести против рударења литијума и загађивања околине приморали су Владу Србије да реагује и Премијер Ана Брнабић је да смири буну изјавила 20.1.2022. следеће: „Просторни план је укинут и више не постоји. Самим тим поништени су сви правни акти који су везани за Рио Тинто, све дозволе, решења, одлуке и све остало.“ Да ли је то и сада истина или не? Сада иста особа са позиције Председника Народне скупштине васкрсава расправу о рударењу литијума. И не само

она. Да ли ће Ђепето да створи нове поборнике рударења литијума у Србији? Да ли се спрема закон који би прогуро рударење литијума кроз Скупштину или би Влада радије донела само уредбу (дакле без расправе) о новом просторном плану. Да ли је то диктатура против воље народа? Бојазан је да ће се у мутном написати неки уговор о рударењу литијума који садржи казнене одредбе о отказу уговора. Ако дође до отказа таквог уговора, омча око врата Србије биће висока казна, па ће „оправдање“ бити да је јефтиније наставити рударење него платити казну.

Народу је потребан новац. Он треба да се заради. Зарада од литијума би била јако мршава, а ризик од загађења огroman. Боља и већа зарада би дошла од производње извоза хране чија цена расте. Огромне могућности за зараду пружа извоз високо квалитетне хране у Кину због споразума о слободној трговини. Да подсетимо, високо платежна средња класа у Кини броји преко 600 милиона потрошача и она се шири и по броју и по куповној снази. То тржиште је битно веће од целокупног тржишта ЕУ.

Производња литијума и ретких елемената је снажно развијена у Кини, али то има и своју негативну страну која се огледа у великом загађењу околине. У таквим областима је немогућа производња хране па добар део своје потрошње хране Кина увози. Овде се налази велика шанса за извоз хране из Србије у Кину. Не постоју та количина хране коју Србија може да произведе, а да Србији наклоњена Кина не може да плати и увезе без уцена. Споразум о слободној трговини између Кине и Србије пружа огромну дугорочну шансу Србији за извоз у Кину јер је свима одавно јасно да од приступања Србије ЕУ нема ништа и да је то најобичнија обмана. Ово је не само због тога што је тај пут у ЕУ немогућ због превисоке цене коју захтева ЕУ од Србије, већ и због тога што нико не зна како ће да изгледа у далекој будућности и колико ће ЕУ још да постоји. Дакле, од депортације Србије у мрзовољну ЕУ неће бити ништа.

Да ли загађивати сопствену околину због тога да се имућни Немци, Швеђани, Французи или Американци возе у електричним аутомобилима и да њихова деца дишу чист ваздух и пију чисту воду? Или учинити нешто друго, производити храну и чувати питку воду као вредну имовину?

Шта да ради Србија? Да ли да прихвати рударење и прераду литијума (укључујући и рециклажу старих батерија) која загађује околину, ствара јаловишта која остају таква миленијумима, гаси пољопривредну производњу, трује водотокове и, са тиме повезан, насилни изгон становништва са вековних огњишта, „више од оног што се планира“? Да ли се изложити опасности повезаној са могућом корупцијом као што је то недавни

случај у Португалији? Или се изложити загађењу природе и водотокова као на Тиси? Слепе мишеве и мраве не спомињемо. Да ли прихватити стандарде са Запада о безбедном одлагању загађујуће јаловине, а препустити изградњу и управљање депонијама јавашлуку и нестручним кадровима као што је било у термоелектрани у Обреновцу (бивши управник печењаре је управљао електраном и преливао блатњави угаљ нафтом). Да ли загађивати сопствену околину због тога да се имућни Немци, Швеђани, Французи или Американци возе у електричним аутомобилима и да њихова деца дишу чист ваздух и пију чисту воду? Или учинити нешто друго, производити храну и чувати питку воду као вредну имовину?

Србији се не само спремају већ се и испоручују са Запада горке пилуле. Не ради се ту само о Косову и Метохији које може да постане преседан и за Војводину; већ се односи и на Републику Српску; па литијум; а недавно именовање професора Драгана Гламочића за саветника Председника Србије за питања пољопривреде, наговештава могућност увођења генетски модификоване хране у Србију. Дакле, памет у главу јер нам се наведено криомице спрема.

*Борио сам се и то је довољно.
Победа је у Божијим рукама.
Бордано Бруно*

(Радар)

<http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/nazire-li-se-kraj-litijumske-groznice.html>